

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКА ДЕРЖАВНА ІНЖЕНЕРНА АКАДЕМІЯ**

ЧЕТВЕРИК МАКСИМ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 338.314.055.2

**ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ**

Спеціальність 8.03050801 "Фінанси і кредит (за спеціалізованими програмами)"

АВТОРЕФЕРАТ

Дипломної роботи на здобуття кваліфікації
магістра з фінансів і кредиту

Запоріжжя - 2016

Дипломною роботою є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Запорізької державної інженерної академії Міністерства освіти і науки України, м. Запоріжжя.

Науковий керівник - доцент, к.е.н.

Ткаченко Єлизавета Юріївна

Запорізька державна інженерна академія

Захист відбудеться "14" січня 2016 року о 9⁰⁰ годині на засіданні Екзаменаційної комісії кафедри фінансів, банківської справи та страхування Запорізької державної інженерної академії

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Домінантою економічного зростання промислових підприємств вважається їх прибуткова діяльність, і саме такі ознаки починала формувати національна економіка України. Разом з тим, загострюються негативні тенденції прояву прибутковості, особливо в машинобудуванні, де зростання отриманого прибутку є нижчим, ніж в промисловості; при скороченні частки збиткових підприємств значно зросла величина отриманого ними збитку; зменшилися об'єми реалізованої продукції; позитивна динаміка зростання обсягів інвестицій супроводжується уповільненням темпів їх надходження в основний капітал. Тому економічною необхідністю є орієнтація системи управління прибутковістю підприємства на параметри життєдіяльності та конкурентоспроможності, що дозволить використовувати переваги змін зовнішнього середовища та уникнути втрат економічного потенціалу.

Існує реальна потреба в опрацюванні інноваційних підходів до оцінки прибутковості з урахуванням стратегій розвитку підприємства, типу управління та системи позиціонування на ринку; розробці та впровадженні ефективного механізму управління прибутковістю підприємства, цілеспрямованого не стільки на зростання поточних прибутків, скільки на формування і використання потенціалу прибутковості, що є визначальним для створення передумов сталого розвитку у довгостроковій перспективі і належить до пріоритетних завдань менеджменту.

Дослідженням сутності, природи виникнення прибутку та параметрів його оцінки присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: О. Бланка, А. Дайле, Б. Коласса, Е. Негашева, Д. Хана, Л. Чорної, А. Шеремета; розробки стратегії управління підприємством: І. Ансоффа, М. Войнаренка, І. Ігнат'євої, Ф. Котлера, М. Мартиненка, В. Нижника, М. Портера; оцінки ефективності господарської діяльності за показниками прибутковості: А. Бірмана, К. Друрі, П. Самуельсона, В. Хойера, П. Хейне.

Проблеми фінансового аналізу, прогнозування і планування фінансових результатів розглядаються в роботах багатьох українських вчених, насамперед: К. Ізмайлової, Л. Костирко, В. Мец, Є. Мниха, О. Орлова, Є. Рясних, О. Терещенка та ін. Наукові праці вчених обґрунтовують фундаментальні аспекти системи управління прибутковістю і дозволяють створювати на цих засадах її сучасні методи та інструменти.

Мета та основні завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних основ формування фінансового механізму управління прибутковістю підприємства в умовах кризи.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі завдання:

- провести теоретичні дослідження теоретичних та методичних основ управління прибутковістю в умовах кризи;
- дослідити особливості формування прибутку на ПАТ “Мотор Січ” та оцінити ефективність управління ним;
- удосконалити фінансовий механізм управління прибутковістю на ПАТ "Мотор Січ".

Об’єктом дослідження є процеси управління прибутковістю підприємства в умовах кризи.

Предметом дослідження є система управління прибутковістю підприємства, що забезпечує використання внутрішніх можливостей зростання і досягнення конкурентних переваг на основі сформованого механізму.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дипломної роботи виступають концепції та підходи сучасної економічної теорії, економічного аналізу, теорії управління, Закони України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців, де обґрунтовано методичні засади інформаційного забезпечення управління прибутковістю підприємства в умовах кризи.

У процесі наукового дослідження використовувалися методи: теоретичного узагальнення, статистичного і графічного аналізу, системного аналізу.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти з економічних питань, офіційні статистичні дані Державного комітету статистики України, матеріали спеціальних періодичних видань, анкетні опитування та звітно-статистичні дані підприємств.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному:

удосконалено науково-методичні підходи до формування фінансового механізму управління прибутковістю ПАТ "Мотор Січ", які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на сумісному використанні "золотого правила економіки" та аналітичного інструментарію оцінки якості прибутковості.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці методично-прикладних елементів управління прибутковістю ПАТ "Мотор Січ", які формують ринкові переваги і визначають вектор прибутковості.

Апробація результатів роботи. Основні положення і результати дипломної роботи доповідалися на III Міжнародній науково-практичній конференції "Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика", 20 листопада 2015р. (м. Запоріжжя).

Публікації. За результатами дослідження опублікована 1 наукова праця.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено проблемні питання, що потребують подальшої розробки, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, практичне значення отриманих результатів.

У розділі 1 **"Теоретичні та методичні основи управління прибутковістю підприємства в умовах кризи"** розглянуто економічну сутність прибутку та концепції його формування, досліджено методичні аспекти аналізу та управління прибутковістю підприємства, визначено тенденції показників прибутковості на підприємствах машинобудівної галузі України та ознаки кризових явищ.

У ринкових умовах одним з найважливіших показників, що характеризує ефективність усіх видів діяльності підприємства, є прибуток. Для будь-якого підприємства він є основним джерелом власних фінансових ресурсів, засобом для забезпечення розширеного відтворення. Для держави прибуток підприємств є важливим джерелом надходжень коштів до бюджету, що дозволяє їй виконувати свої соціальні та економічні функції. Окрім того, прибуток підприємства виконує роль індикатора ефективності як виробничих процесів окремих підприємств, так і економіки країни в цілому.

Динаміка загальної суми прибутку хоч і дає уявлення про економічний розвиток виробничого підприємства, але не враховує при цьому обсягу використання економічних ресурсів.

Показники рентабельності є важливими характеристиками факторного середовища формування прибутку (та доходу) підприємства. З цієї причини вони є обов'язковими елементами порівняльного аналізу та оцінки фінансового стану підприємства.

Аналіз ефективності діяльності підприємства проводиться по групах відносних показників:

1) витратні:

- рентабельність продукції;
- рентабельність інвестиційних проектів;
- рентабельність окремих видів діяльності;
- коефіцієнт покриття (окупності) понесених витрат;

2) ресурсні:

- рентабельність підприємства;
- рентабельність оборотних (необоротних) активів;
- рентабельність власного (привернутого) капіталу;
- коефіцієнт покриття (окупності) активів (власного капіталу);

3) прибуткові:

- валова рентабельність продажу продукції (товарів, робіт, послуг);
- чиста рентабельність продажу продукції (товарів, робіт, послуг);
- рентабельність доходу від операційної діяльності;
- рентабельність чистого доходу підприємства.

Механізм управління прибутковістю підприємства – система цілеспрямованого впливу засобами управлінських, економічних і організаційних процедур, інструментів і методів на стан підприємства з метою підвищення його здатності генерувати прибуток, здійснювати рентабельну діяльність, забезпечувати зростання та сталий розвиток відповідно до цілей і завдань підприємства з використанням можливостей потенціалу прибутковості та урахуванням особливостей впливу нестабільного зовнішнього середовища.

Сектор машинобудування в Україні стикається нині з важкою ситуацією. За період 2012 – 2014 рр. значна частина машинобудівних підприємств України працює збитково, при цьому характерним є погіршення цього показника в 2014 р. з 34,8 % до 35,3 %. Негативним є те, що загальний показник фінансових результатів діяльності підприємств машинобудування в Україні у 2014 р. є збитковим за обсягом 20501,5 млн. грн.

Особливо відчутно криза вплинула на такі напрями машинобудування, як виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших

транспортних засобів, виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції. Найвищий відсоток підприємств, які працюють збитково у сфері виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів – 37,9 %.

В 2013 р. по всім напрямкам машинобудування спостерігається зниження показників рентабельності. В 2014 р. всі підгалузі машинобудування отримали збитки, тому мають від'ємні показники рентабельності – збитковості. Найбільш поганий результат отримано підприємствами, які спрямовані на виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (збитковість склала 8%, проти рентабельності 4,2 % в 2013 р.), та виробництво електричного устаткування (збитковість склала 2,9% проти рентабельності 8,2% в 2013 р.). В цілому збитковість машинобудування склала 2,4%, проти рентабельності 6,6% в 2013 р.

У розділі 2 „**Дослідження прибутковості ПАТ "Мотор Січ" та ефективності управління**” здійснено аналіз основних показників діяльності ПАТ "Мотор Січ", визначено особливості формування фінансових результатів підприємства, проведено факторний аналіз прибутку, проаналізовано показники ділової активності та рентабельності, встановлено ознаки фінансової кризи.

ПАТ "Мотор Січ" – крупне машинобудівне підприємство, історія якого почалася в 1907 році. Основними напрямками діяльності є розробка, підготовка і організація дослідного і серійного виробництва машинобудівної продукції; збут виготовленої продукції; випуск продукції виробничо-технічного призначення, товарів народного споживання, паливних і мастильних матеріалів.

Динаміку виручки від реалізації продукції та собівартості реалізованої продукції представлено на рис. 1.

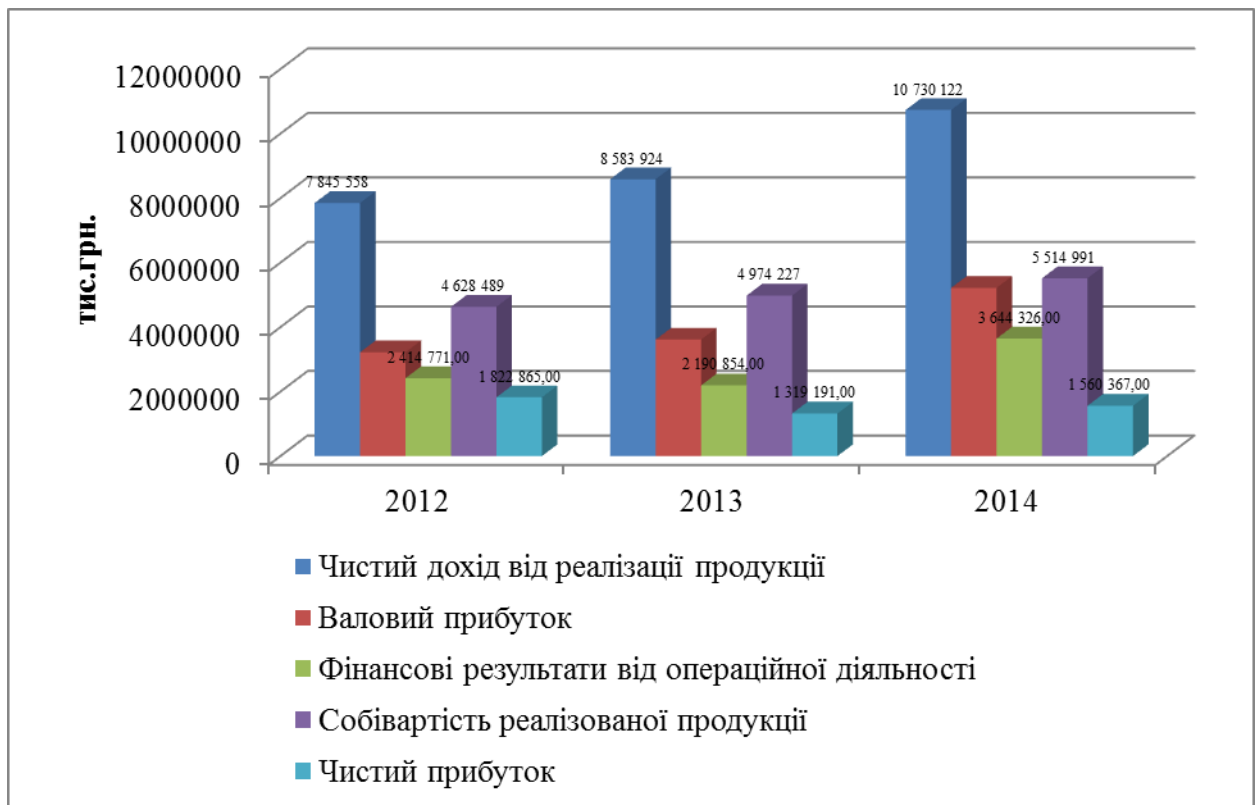

Рис. 1 Динаміка виручки від реалізації продукції, собівартості реалізованої продукції та прибутку ПАТ "Мотор Січ" за 2012 – 2014 рр.

На основі проведеного факторного аналізу формування прибутку на ПАТ "Мотор Січ" в 2012 – 2014 рр. було визначено позитивні та негативні фактори.

Результати розрахунку показників рентабельності для ПАТ "Мотор Січ" наведено на рис. 2 – 4. Показники рентабельності підприємства характеризуються наступними тенденціями:

- рентабельність продукції за 2013 р. зросла на 3,06% , а за 2014 р. зросла на 23,99%;
- рентабельність операційної діяльності за 2013 р. зменшилась на 4,37%, а за 2014 р. зросла на 6,73%;
- рентабельність активів за 2013 р. зменшилась на 5,09%, а за 2014 р. зменшилась на 0,12%;
- рентабельність власного капіталу за 2013 р. зменшилась на 10,98%, а за 2014р. збільшилась на 1,09%;

- рентабельність необоротних активів за 2013 р. зменшилась на 15,55%, а за 2014 р. збільшилась на 2,18%;
- рентабельність оборотних активів за 2013 р. зменшилась на 11,42%, а за 2014 р. зменшилась на 0,96%;
- валова рентабельність продажу продукції за 2013 р. збільшилась на 1,05%, а за 2014 р. збільшилась на 6,55%;
- чиста рентабельність продажу продукції за 2013 р. зменшилась на 7,87%, а за 2014 р. зменшилась на 0,83%;
- рентабельність доходу від операційної діяльності за 2013 р. зменшилась на 3,02%, а за 2014 р. зросла на 4,56%.

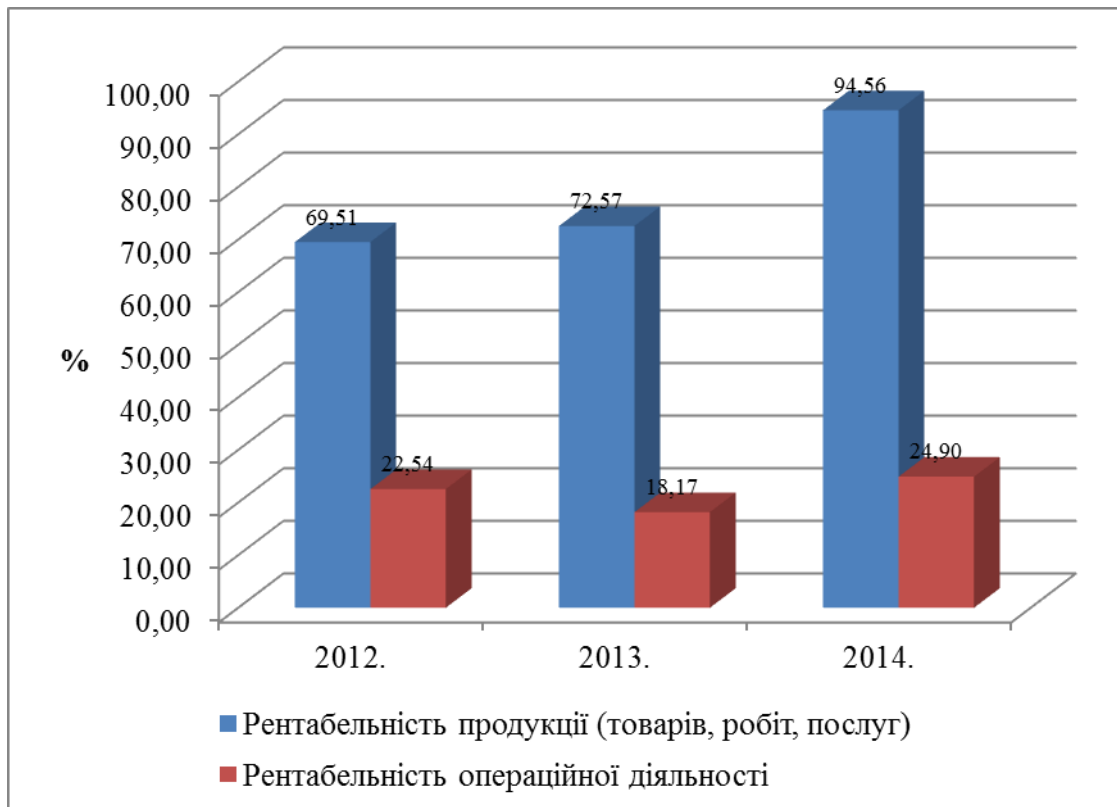

Рис. 2 Динаміка витратних показників рентабельності ПАТ "Мотор Січ" в 2012 – 2014 рр.

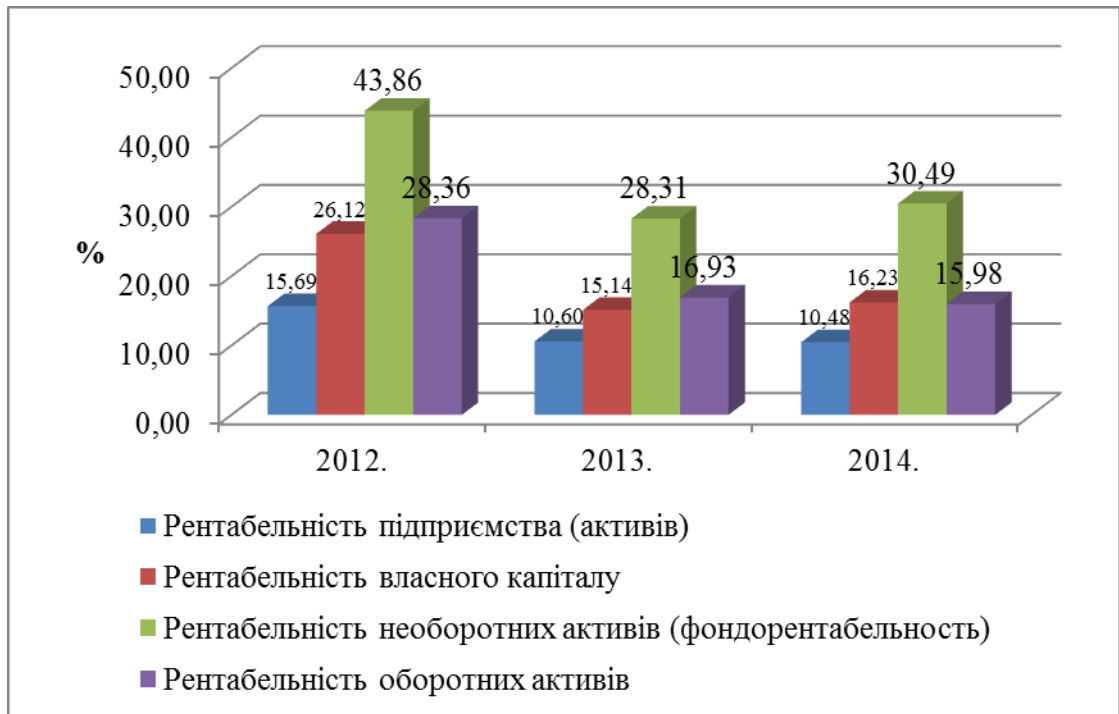

Рис. 3 Динаміка ресурсних показників рентабельності ПАТ "Мотор Січ" в 2012 – 2014 рр.

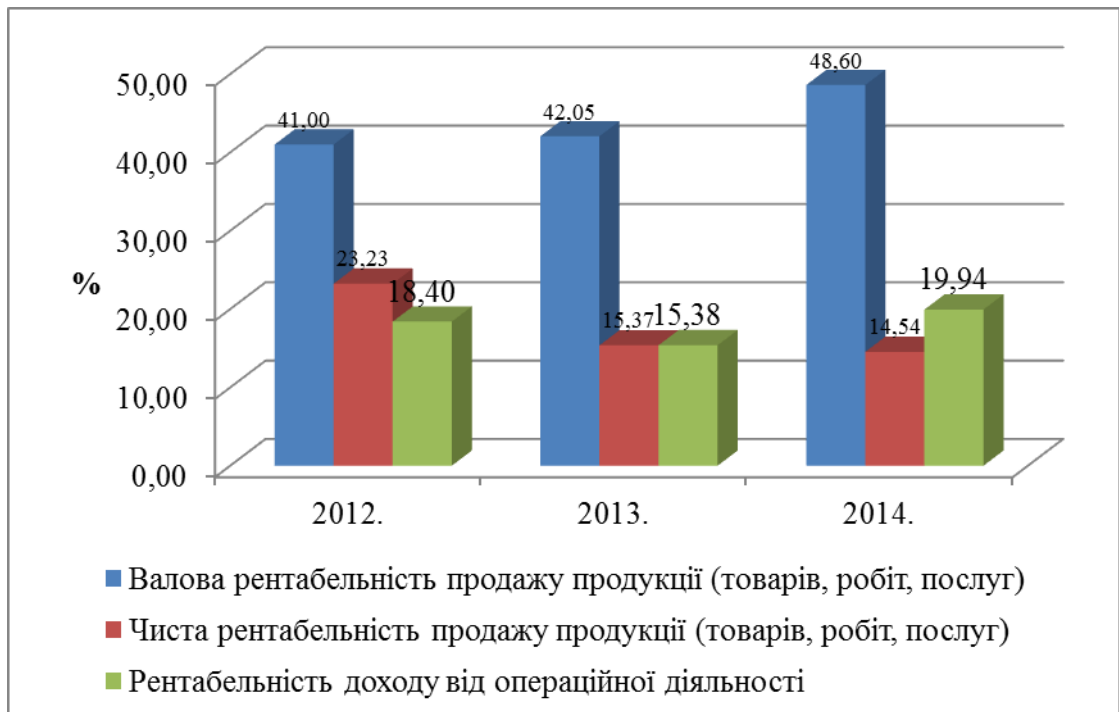

Рис. 4 Динаміка прибуткових показників рентабельності ПАТ "Мотор Січ" в 2012 – 2014 рр.

На основі проведеного дослідження визначено, що впродовж 2012 – 2014 рр. клас підприємства за рівнем фінансового стану не змінювався, та на кінець 2014 р. підприємство має 2 клас – достатній рівень спроможності виконувати свої зобов'язання та незначна ймовірність дефолту.

У розділі 3 "**Фінансовий механізм управління прибутковістю на ПАТ "Мотор Січ"**" розглянуто умови формування механізму управління фінансовими результатами на ПАТ «Мотор Січ», проведена багатофакторна оцінка пошуку резервів зростання рентабельності власного капіталу за моделлю Дюпона, здійснена оцінка якості прибутковості ПАТ "Мотор Січ".

Необхідність ефективного управління фінансовими результатами спонукає до необхідності побудови економічного механізму управління фінансовими результатами господарської діяльності у рамках загальної системи управління ПАТ "Мотор Січ". Економічний механізм управління фінансовими результатами господарської діяльності ПАТ "Мотор Січ" повинен забезпечувати:

1) виконання усіх функцій управління фінансовими результатами (стимулювання, організаційна, інформаційна, координування, прогнозування, планування, моніторингу, аналізу, оптимізації, контролю);

2) реалізацію головної мети та ключових завдань управління фінансовими результатами у відповідності до визначеної мети, цілей, завдань загальної системи управління господарською діяльністю ПАТ "Мотор Січ".

В роботі запропоновано алгоритм дій практичної реалізації ЕМУФР у господарській діяльності ПАТ "Мотор Січ".

Проведений факторний аналіз рентабельності власного капіталу показав, що зміна рентабельності продажу у 2012 – 2014 році призвела до зменшення рентабельності власного капіталу; зміна ресурсовіддачі позитивно вплинула у 2013 році та позитивно вплинула у 2014 році на рентабельність власного капіталу, зміна фінансової залежності негативно вплинула у 2013 році та позитивно у 2014 році на рентабельність власного капіталу.

Для визначення узагальненого показника прибутковості запропоновано проводити на ПАТ "Мотор Січ" аналіз якості прибутковості підприємств, основою чого є коефіцієнт якості прибутковості, який рекомендовано вимірювати відношенням прибутку від операційної діяльності до фінансового результату підприємства до оподаткування. Отриманий результат характеризує підприємство за шкалою кількісного оцінювання якості прибутковості підприємства.

З проведеного аналізу наглядно видно, що показник якості прибутковості найкраще значення мав в 2012 р. Це зумовлено складними умовами діяльності в 2013 – 2014 рр.

Змістовну оцінку якості прибутковості підприємства пропонується надавати за матрицею, створеною осями прибутків від основної діяльності та до оподаткування у категоріях (відповідно до квадрантів матриці): життєствердна, обнадійлива, безперспективна та ілюзорна якість прибутковості. Така градація дозволяє визначити природу прибутковості у механізмі управління нею, для підвищення якої вказані напрями інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

Для підвищення якості прибутку шляхом забезпечення випередження темпів зростання прибутку від операційної діяльності над темпами зростання прибутку до оподаткування підприємству рекомендовано забезпечувати дотримання модифікованого варіанту “золотого правила економіки”, що відповідає стратегії зростання.

Стратегія розвитку ПАТ "Мотор Січ" ґрунтується на постійному моніторингу тенденцій на споживчих і сировинних ринках, враховує швидко мінливі умови ведення бізнесу, притаманні ринковій економіці, і забезпечує стабільний розвиток підприємства на тривалий період часу в умовах жорсткої конкурентної боротьби. В роботі розраховані показники фінансового результату на плановий рік. За нашими розрахунками підприємство під впливом прийнятих заходів має можливість у

прогнозованому році значно збільшити прибутковість своєї діяльності до 2831856 тис. грн.

ВИСНОВКИ

На основі вивчення теоретичних та практичних засад формування механізму управління прибутковістю підприємства в умовах кризи можна зробити наступні висновки:

1. Прибуток є однією з найскладніших економічних категорій. На протязі декількох століть економістами-класиками досліджувалась сутність поняття “прибуток” та висловлювались різні концепції його формування.

2. Визначено систему показників прибутковості підприємства. При аналізі виробництва показники рентабельності можна об'єднати в наступні групи: витратні показники рентабельності, ресурсні показники рентабельності, прибуткові показники рентабельності.

3. Механізм управління прибутком підприємства має дуже схожу структуру з фінансовим механізмом, але оскільки він є більш конкретизованим і має об'єктивну спрямованість, буде мати більше складових частин. Механізм управління прибутковістю економічної діяльності підприємства є дуже складним і багатограним. Тільки за умов правильного та ефективного управління всіма його важелями можливо досягти фінансового та соціального благополуччя на підприємстві.

4. На ПАТ "Мотор Січ" за період 2012 – 2013 рр. спостерігається тенденція до зростання обсягів реалізації продукції. При цьому, позитивна не тільки абсолютна величина приросту, а й темпи приросту по відношенню до попереднього року. За період 2013 – 2014 рр., не зважаючи на фінансову кризу, спостерігається тенденція до зростання обсягів реалізації продукції. Чистий дохід від реалізації продукції за період 2013 – 2014 рр. зріс на 2146198 тис. грн., темп приросту склав 25%. Чистий прибуток за період 2013

– 2014 рр. зріс на 241176 тис. грн., темп приросту склав 18,28%. Фінансові результати ПАТ "Мотор Січ" протягом 2012 – 2014 рр. мали позитивні значення, тобто діяльність підприємства за всіма видами була прибутковою, собівартості реалізованої продукції та прибутку протягом періоду 2012 – 2014 рр.

На основі проведеного факторного аналізу формування прибутку на ПАТ "Мотор Січ" в 2012 – 2014 рр. було визначено позитивні та негативні фактори. На основі проведеного дослідження показників прибутковості на ПАТ "Мотор Січ" в 2012 – 2014 рр. було визначено тенденції зміни витратних ресурсних та прибуткових показників рентабельності. Впродовж 2012 – 2014 рр. клас підприємства за рівнем фінансового стану не змінювався, та на кінець 2014 р. підприємство має 2 клас – достатній рівень спроможності виконувати свої зобов'язання та незначна ймовірність дефолту.

5. Забезпечення ефективного управління фінансовими результатами спонукає до необхідності побудови економічного механізму управління фінансовими результатами господарської діяльності у рамках загальної системи управління ПАТ "Мотор Січ". Економічний механізм управління фінансовими результатами господарської діяльності ПАТ "Мотор Січ" повинен забезпечувати:

- виконання усіх функцій управління фінансовими результатами (стимулювання, організаційна, інформаційна, координування, прогнозування, планування, моніторингу, аналізу, оптимізації, контролю);

- реалізацію головної мети та ключових завдань управління фінансовими результатами у відповідності до визначеної мети, цілей, завдань загальної системи управління господарською діяльністю ПАТ "Мотор Січ".

Пропонується до використання алгоритм дій практичної реалізації економічного управління фінансовими результатами у господарській діяльності ПАТ "Мотор Січ".

б. Оцінка результативності управління прибутком ПАТ «Мотор Січ» має охоплювати всі основні аспекти цього управління. Для оцінки результативності управління формуванням прибутку пропонується використовувати показники як рентабельності, так і якості прибутку. Для визначення узагальненого показника прибутковості доцільно проводити аналіз якості прибутковості підприємств, основою чого є коефіцієнт якості прибутковості, який рекомендовано вимірювати відношенням прибутку від основної діяльності до фінансового результату підприємства до оподаткування.

АНОТАЦІЯ

Четверик М.М. **Финансовый механизм управления прибыльностью предприятия в условиях кризиса – Рукопись.**

Исследовательская работа на получение квалификации магистра по специальности 8.03050801 «Финансы и кредит (по специализированным программам)» - Запорожская государственная инженерная академия, 2016.

Рассмотрены теоретические и методические основы управления прибыльностью предприятия в условиях кризиса. Проведен анализ основных показателей деятельности ПАО "Мотор Сич", определены особенности формирования финансовых результатов предприятия, проведен факторный анализ прибыли, проанализированы показатели деловой активности и рентабельности, установлены признаки финансового кризиса. Рассмотрены условия формирования механизма управления финансовыми результатами на ПАО« Мотор Сич», осуществлена многофакторная оценка резервов роста рентабельности собственного капитала по модели Дюпона, осуществлена оценка качества доходности ПАО "Мотор Сич".

Ключевые слова: доход, расходы, механизм, предприятие, показатель, прибыль, прибыльность, рентабельность, управление, качество прибыльности.

АНОТАЦІЯ

Четверик М.М. **Фінансовий механізм управління прибутковістю підприємства в умовах кризи** – Рукопис.

Дослідницька робота на одержання кваліфікації магістра за фахом 8.03050801 «Фінанси і кредит (за спеціалізованими програмами)» – Запорізька державна інженерна академія, 2016.

Розглянуто теоретичні та методичні основи управління прибутковістю підприємства в умовах кризи. Проведено аналіз основних показників діяльності ПАТ "Мотор Січ", визначено особливості формування фінансових результатів підприємства, проведено факторний аналіз прибутку, проаналізовано показники ділової активності та рентабельності, встановлено ознаки фінансової кризи. Розглянуто умови формування механізму управління фінансовими результатами на ПАТ «Мотор Січ», проведена багатофакторна оцінка пошуку резервів зростання рентабельності власного капіталу за моделлю Дюпона, здійснена оцінка якості прибутковості ПАТ "Мотор Січ".

Ключові слова: дохід, витрати, механізм, підприємство, показник, прибуток, прибутковість, рентабельність, управління, якість прибутковості.

ANNOTATION

Chetverik MM **The financial mechanism of profitability in the crisis** – Manuscript.

Research work to obtain a qualification in the specialty 8.03050801 master - "Finance and Credit (by specialized programs)" - Zaporozhye State Engineering Academy, 2016.

Theoretical and methodological foundations of management profitability in the crisis. The analysis of the key performance indicators of JSC "Motor Sich", the

peculiarities of formation of financial results, conducted a factor analysis of profit analyzed indicators of business activity and profitability of the signs of the financial crisis. "The conditions of the formation mechanism of financial results at the JSC" Motor Sich "multifactorial assessment carried find sources of increased return on equity for the Dupont model, as assessed profitability of JSC" Motor Sich".

Keywords: income, expenses, mechanisms company, indicators, income, profitability, profitability management, quality yield.